

7 травня 2021 р.Б. викладач Дрогобицької духовної семінарії блаженних священномучеників Северина, Якіма та Віталія п. Богдан Завідняк успішно захистив докторську дисертацію на тему «Феномен релігійної філософії: критичний аналіз» у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова . Професорсько-викладацький склад семінарії долучається до привітань на адресу здобувача і сердечно вітає нашого викладача зі здобуттям чергового наукового звання.

Попередній захист дисертаційної роботи п. Богдана Завідняка «Феномен релігійної філософії: критичний аналіз» відбувся на засіданні кафедри богослов'я та релігієзнавства НПУ імені М. П. Драгоманова, що засвідчено витягом із протоколу засідання кафедри (N11 від 18.02.2021). Рецензентами виступали: доктор філософських наук І.В.Богачевська, доктор філософських наук І.Б.Остащук, доктор філософських наук Р.П.Соловій, доктор філософських наук В.М.Рубський. Засідання кафедри одногослосно постановило, зважаючи на наукову новизну, теоретичну й практичну значущість, достатню апробацію результатів дослідження, дисертаційну роботу Богдана Завідняка, подану на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук, вважати самостійним, науково завершеним дослідженням, що відповідає паспорту спеціальності 09.00.14 – богослов'я і 09.00.11 - релігієзнавство, і рекомендувати її до захисту у спеціалізованій вченій раді.

На стадії попереднього розгляду дисертаційна робота пройшла попередню наукову експертизу комісії із членів спеціалізованої вченої ради Д 26.053.21 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова у складі: докторів філософських наук І.В.Богдановського, М.М.Мокієнка, В.Є.Єленського, доктора богослов'я Марії Горячої, за висновками якої робота відповідає вимогам, які ставляться до докторських дисертацій. Було отримано 9 відгуків на автореферат від кандидатів філософських наук та докторів філософських наук, що представляють різні ВНЗ та наукові інституції України. Усі відгуки є позитивними і містять рекомендації присудження Завідняку Богдану Теодоровичу наукового ступеня доктора філософських наук зі спеціальності 09.00.14 і 09.00.11. Офіційними опонентами на захисті виступили професори Олександр Семенович Філоненко, Геннадій Володимирович Христокін та о. д-н Роман Петрович Завійський.

У вступному слові здобувач зокрема зазначив, що коли в тридцятих-сорокових роках ХХ ст. між філософами Жаком Марієном, Етьєном Жильсоном, Морісом Блонделем,

Емануелем Муньє, Габріелем Марселем, Амато Масново почалася жвава дискусія про статус християнської філософії, то ці мислителі дійшли згоди про три змісти християнської філософії: культурологічний, професійний та сутнісний. Згідно з першим змістом – такою можна назвати будь-яку філософію, яка розвивається у царині християнства. Це не тільки позиції Августина, Боеція, Аквіната, Скота, Декарта чи Розміні, але й Спінози, Канта, Гегеля, Шеллінга, Конта, Кроче та ін. Згідно з другим – такою може бути названо будь-яку філософію, яка розвивається не у сфері християнства, а відкрита до нього, як напр., позиції Платона, Аристотеля, Зенона, Епікура, Плотина, Ібн-Сіни та ін. Згідно з третім – це позиції, сповнені раціонального пошуку, хоч по суті, які історично походять від біблійного Об'явлення та християнства. Були й противники поєднання християнства з філософією у терміні, називаючи його *contradictio in terminis*, а то й *ferro ligneo* – зокрема, Леон Брюнsvік та Мартін Гайдегер. Прихильниками виразу «християнська філософія» були Жильсон, Марітен, Ляграндж та ін., котрі розглядали можливість її проведення у сутнісному значенні, не вбачаючи в цьому абсурдності. У творі «Дух середньовічної філософії» Жильсон уточнював, що така релігійна філософія не є системою мислення, а лише винятковим способом проведення філософського міркування, уможливлючи тим самим народження нових систем, хай навіть суперечних між собою. Бо ж релігія не належить до рефлексій, етики, систем, культур. Її завданням не є формування вичерпного пояснення дійсності, не є споглядання істини, а лиш встановлення відношення між людиною і Богом, її спасіння. Логічно постає завдання провести критичний аналіз феномену релігійної філософії, виявити її потенціал і довести, чи справді вона й сьогодні, як на зорі свого становлення, задовільняє епістемологічні потреби, які властиві філософії (очевидність як критерій істини та чисте міркування як шлях до отримання останньої) та визнає право на життя за тими правдами, які історично народжуються з християнством: поняття особи й свободи, історії й часу, Бога й зла, творення й блага; розкрити зміст «драми релігійної філософії», за думкою про слова ап. Павла щодо *invisibilia Dei*: чи й сьогодні вивчення природи відкриває нові можливості для Богопізнання? Адже, як зауважував згаданий Жильсон, старіння усіх метафізик починається з відповідних їм фізичних уявлень: Аквіната – з фізики Аристотеля, Декарта – з картезіанської фізики, Канта – з фізики Ньютона, Бергсона – теорії відносності. Особливо гостро постає потреба висвітлити важливу концепцію особового Абсолюту, бо саме, починаючи від метафізики Філона Олександрійського залежатиме побудова філософсько-богословського синтезу майбутніх схоластів. Віра і розум, два крила, якими здіймається дух людини до Бога, надихатиме відомих мислителів від св. Августина до св. Ансельма Кентерберійського, від св. Томи Аквінського до папи Івана Павла II. Філософія, психологія, міфологія, герменевтика, філософія релігії належать до найбільш обговорюваних концепцій у науковій літературі останніх десятиліть. Філософська теологія і релігійна філософія стали найбільш обговорюваними темами для богословів та для філософів, які дискутують щодо методологічних засад цих дисциплін, щодо можливостей сьогоdnішнього використання класичної метафізичної методології.

Містично-досвідна релігійна філософія розглянута на основі ідей християнського теїзму – як вчення про особового Бога, докази Його існування, ономотології та проблематики зла. В ньому зведені в єдину систему погляди мислителів про Бога від античності до сучасності, проаналізована їх розробка категорії «Особового Бога» і розглянуто формування ними концепції «Божа Особа». Релігійно-філософське поняття «Бог»

досліджується як онтологічне начало, абсолютний Ум, Воля, Свобода, Любов, яке характеризується володінням особових прикмет, які об'єднуються в теонімі «Божа Особа». Здійснено докладний аналіз богословських поглядів, критичних філософських розмислів мислителів античності, патристичної доби, схоластів, філософів Нового часу та сучасності, виявлені та показані взаємозв'язки елементів їхніх вчень про особового Бога в містично-досвідному ключі, базових ключових понять, основних категорій та структур, які вони становлять. Актуальність теми дисертаційного дослідження обумовлена зацікавленням богословською спільнотою проблемою можливості формування філософського і богословського концептів Бога, виявлення та осмислення його властивостей в контексті християнського теїзму. Праці, філософські ідеї про Бога в містично-досвідному ключі вперше стають предметом наукового опрацювання в Україні стосовно як до онтологічних понять «Творець», «Абсолютна особа», так і до особових елементів.

Метою дослідження є філософсько-релігієзнавчий та богословський аналіз розкриття філософсько-онтологічного виміру особового Абсолюту на люмінативному, каритативному, алетологічному, агатологічному духовних щаблях у вченнях мислителів від античності до сучасності, опис складових цих учень, структури, виявлення взаємозв'язків і співвідношень, понять, термінології, розглядаючи їх включно з елементами святоотцівської традиції та схоластики і вчення про Бога в модерну й сучасну епоху. Об'єктом дослідження є трансцендентний та іманентний аспекти Бога у вченнях мислителів від античності до сучасності, положення яких розглянуто в їхніх філософсько-богословських працях.

Предметом дослідження є філософське поняття «Особовий Бог», Його трансцендентність як філософсько-онтологічний концепт, як християнсько-теїстична концептуальна модель у відношенні до «людської особи» в логічному взаємозв'язку, співвідношеннях та висновках у семантичних вченнях мислителів від ранньої античності до сучасності з точки зору онтології.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що в ньому вперше у вітчизняному релігієзнавстві, богослов'ї та філософському дискурсі здійснено цілісне дослідження релігійної філософії як особливого феномену та розвитку центрального для релігійної філософії концепту Бога у його трансцендентному й іманентному аспектах. Це дозволило обґрунтувати низку положень, що мають наукову новизну та виносяться на захист:

Уперше:

- досліджено вчення мислителів античності, патристики, схоластики, модерних та сучасних філософів про Особового Бога в містично-досвідному ключі;
- критично осмислено ідеї античної філософії, апологетів, схоластів, модерних та сучасних філософів в контексті положень християнського теїзму та богопізнавальних ідей Київської духовної традиції XIX-XX ст.;
- запропоновано двочастинний розподіл теодицеї: класична і некласична. У класичній запропоновано розширену тричастинну класифікацію доказів існування Божого буття: космологічна, онтологічна і трансцендентистська.
- Підвидами некласичної є: екзистенційна теодицея XIX-XX ст., теодицея Абсолюту, фізиків, деїзму, теїзму та постмодерна теодицея;
- з'ясовано головні вчення мислителів від античності до сучасності про Особового Бога, які включають розгляд філософсько-релігійного терміну «особа»;

- проведено аналіз християнсько-теїстичної категорії «Абсолютна Особа» в контексті християнської персонології з її релігійною концепцією «особа» людини;
- онтологізація трансцендентності та трансцендентної сфери Божества розглянута як метафізична категорія в античному космосі еллінізму;
- розкрита сутність і характерні прикмети ейдологічного космосу як трансцендентного виміру Божества; реконструйована семантика трансцендентного космосу Бога та взаємозв'язок трансцендентного феномену з антропо-етичною моделлю духовної людини;
- визначені основні складові трансцендентної сфери Божества та параметри переосмислення античної спадщини в реконструктивній моделі школи філонознавства Гаррі Вольфсона;
- застосовані методи герменевтики до трактатів Платона, Аристотеля, Плотина, св. Августина, Боеція, Ареопагітика, Рішара Сен-Вікторського, Раймунда Луллія, Аллана Лілльського, Аквіната, Дунса Скота, Спінози, Розміні та ін.;
- досліджено такі феномени семантичного кола Філона Олександрійського, як трансцендентальна сфера Божества, трансценденталії, нумеративна символіка, алегореза методом природної теології. Виявлена їхня інтерпретація в працях італійської неосхоластичної школи та Г. Вольфсона;
- запропоноване поняття трансцендентного й обґрунтовано його основні складові, засновані на здобутках платонівсько-аристотелівського синтезу та елліністичної філософської школи античної Греції;
- обґрунтований міждисциплінарний характер трансцендентного космосу Божества, зокрема, етичний, духовний, теодицейний, визначено місце онтологічних здобутків Філона в олександрійській школі;
- поглиблено розуміння зв'язку концепції трансцендентного з етичним виміром й інтерпретацією Біблії. У цьому зв'язку запропоновано й проілюстровано на прикладі святоотцівських текстів поняття трансцендентного; виділені основні складові семантичного простору та онто-етична складова і її роль в історії патристичної думки;
- на підставі розкриття філософсько-онтологічного вимірів трансцендентного ейдосу виявлені гармонійне поєднання в семантиці Філона, насамперед між онтологізацією цього ейдосу і розумінням фігури «мігранта», як суб'єкта трансцендентного осягнення Божества;
- запропонована нова інтерпретація ейдосу трансцендентного як зв'язкового між онтичним і етичним вимірами у семантиці Філона Олександрійського. Визначено його місце в патристичній та схоластичній думці;
- з'ясовано, як поняття «Особа» у вченні Северина Боеція, що означає індивідуальну субстанцію розумної природи, становить джерело волі, є володаркою моральної цінності, здатна осягати істину. Особа від часів св. Августина показується у Божому бутті, маючи дотичність у бутті людини, незважаючи на те, що людське існування скінченне;
- розкрито категорії божественної ономації, які належать Богові, об'єднані буттям Абсолютної особи і виражені онтологічними та особовими іменами в ученні Ареопагітика;
- з'ясовано, як концепція «Абсолютна особа» у вченні визначних учителів Церкви описує єдність Божих імен. Атрибутами вишності наділені Буття і Благо, що не суперечить таким особовим іменам як Любов і Святість. Позиція мислителів Сен-Вікторської школи, Раймунда Луллія є виразно агапічної концептуально-психологічної моделі особового сущого;

- виявлено, що концепція «Абсолютна особа» у вченні німецького класичного ідеалізму сповнена тяжінням або до позитивної або до негативної теологічної моделі, свідченням чого є релігійно-філософське вчення Ф. Шеллінга про Абсолют;
- з'ясовано переваги містично-досвідної філософії над раціональними аргументами доказів існування Божого буття апріорного характеру;
- розкрито теодицейні погляди бл. Антоніо Розміні-Сербаті, обґрунтовано теософську модель мислителя;
- здійснено поглиблений герменевтичний аналіз доказу існування Божого буття, запропонований Е. Штайн;
- розкрито онтотеологічну модель природного богослов'я митр. Андрея Шептицького;
- співставлені теодицейні концепції мислителів томістичної школи. Виявлено онтотеологічний потенціал досліджень у релігійній філософії Й. Марешала, Е. Корета, В. Граната.

Уточнено:

- положення про те, що теоцентризм у секулярному світі не випадає з поля зору не лише християнського богословсько-філософського персоналізму, а й сучасних мислителів екзистенціалістичного, феноменологічного, герменевтичного напрямків, об'єктивуючи двохтисячолітній історичний досвід християнської філософії і творчий потенціал мислителів;
- уточнена концепція Єдиного, Істини, Блага в трансценденталіях і семантиці Філона Олександрійського;
- тезу про те, що християнське мислення сьогодні орієнтується на гармонізацію відношень між реальним джерелом життя – Абсолютом – і людиною як Божим образом і подобою;
- розуміння того, що августинівський ідеал «де людина – там Бог, а де Бог – там людина» знаходить продовження у релігійній філософії, не пориваючи з його онтотеологічним змістом, доказом чого є богопізнавальна Теософія Антоніо Розміні, феноменологічна модель богопізнання Едит Штайн, софіологічне богопізнання Андрея Шептицького;
- розвиток онтологічного аргументу богопізнання отримує плідне продовження після кантівської критики і в сучасному мисленні, зокрема в аналітичній філософії.

Набуло подальшого розвитку:

- судження про те, що докази існування Бога не є самоціль, а постають допоміжною ланкою у вирішенні теодицейних завдань релігійної філософії, оскільки увиразнюється сам фундамент релігії – особовий Абсолют;
- розуміння того, що формування богопізнавального ідеалу є важливим досягненням християнської філософії та богослов'я, що дозволяє критично осмислювати сучасний стан і тенденції розвитку мислительних шкіл, пропонувати такий альтернативний проект формування християнської філософії в секулярному світі, ідеалом якого є уявлення про особову реальність Абсолюту;
- судження про те, що богопізнавальний ідеал як ціннісний орієнтир у християнстві, знаходячи опертя в бутті особи, є джерелом постійних роздумів за його сутнісним змістом, визначаючи цілепокладання людини в площині покликання до духовного зростання і жертвовного служіння у суспільстві;
- дослідження специфіки доказів існування Абсолюту в школах сучасного мислення, що ведуть до філософсько-релігійного синтезу у побудові загальних теорій теодицеї;
- розуміння того, що подальший розвиток релігійної філософії в інтерпретації Абсолюту

буде виходити за межі богословських теоретичних проектів. Він буде відображати здатність релігійної філософії знаходити дієві шляхи розв'язання різних назрілих питань, що спричинені впливами секуляризму та постмодерної епохи.

Відзначимо, що праця над вісімсотсторінковою дисертацією тривала близько двадцяти років і цього року монографія Богдана Завідняка опублікована у видавництві «Місіонер» під назвою «Релігійна філософія від становлення до сучасності».

Завідняк Богдан Теодорович народився 3 серпня 1966 року у Бориславі Львівській області, громадянин України. У 2001 році закінчив Папський університет Урбаніана (Італія) за спеціальністю «Філософія і Богослов'я», здобув кваліфікацію філософа богослова та отримав ступінь доктора філософії. Від 2012 року – кандидат філософських наук із спеціальності онтологія, гносеологія, феноменологія. Від 2006 року прийнятий на посаду викладача кафедри філософії. Від 2011 року переведений на посаду старшого викладача кафедри філософії. Багато років Завідняк Богдан Теодорович працює викладачем Львівської духовної семінарії св. Духа, Дрогобицької духовної семінарії блаженних священномучеників Северина, Якіма та Віталія та Інституту філософсько-богословських студій ім. митрополита Йосифа Вельямина Рутського. З січня 2013 року переведений на посаду доцента кафедри філософії і по теперішній час працює в Українському католицькому університеті.

о д-р Роман АНДРІЙОВСЬКИЙ